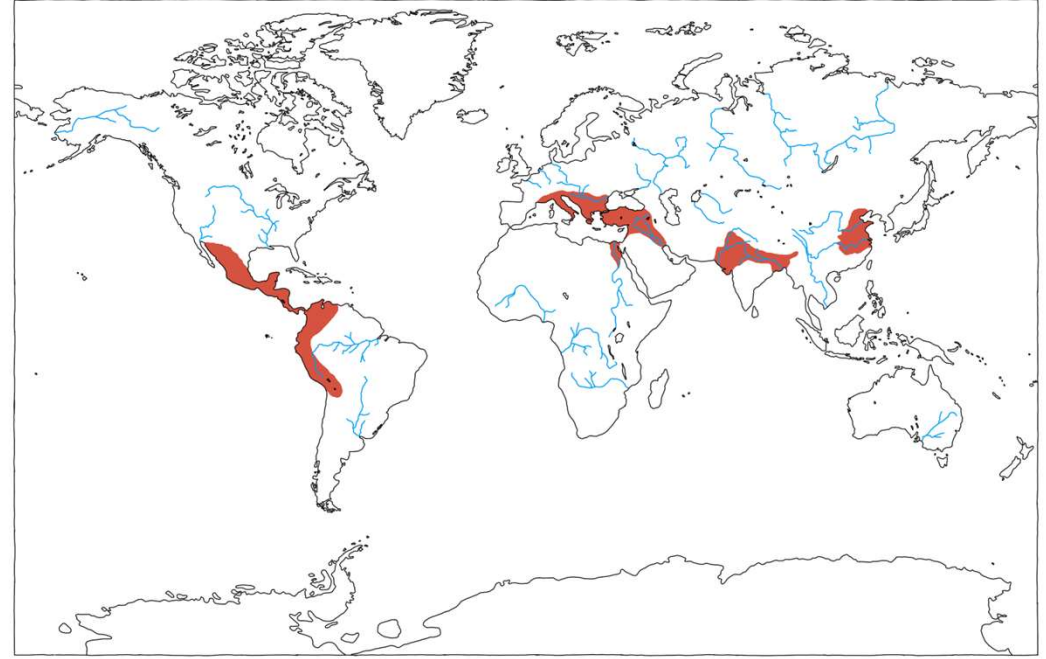

YERLEŞME

- Yerleşme: İnsanların barındığı, yaşamlarını ve her türlü faaliyetlerini sürdürdükleri alanlara yerleşme denir.
- Ökúmen: Yeryüzünde yerleşmeye uygun olan alanlara ökúmen denir. Ökúmen olmayan alanlar: dağların yüksek ve dik kesimleri, çölller, kutuplar, yağmur ormanları ve su yüzeyleridir.

Yerleşme Yerinin Seçimi

- Tarihte yerleşik hayat tarımın başlaması ile ortaya çıkmıştır. Bu yüzden ilk yerleşimler neolitik dönemde verimli tarım arazilerinin yakınlarına kurulmuştur.
- İçme ve tarımsal sulamada kullanılan tatlı su kaynakları yer seçiminde önemli yer tutmuştur.
- İlk yerleşimler Nil, Fırat, Dicle, Sarırmak, Gökırmak, İndus ve Ganj gibi önemli nehirlerin çevresine kurulmuştur.
- Yerleşme yeri seçimini etkileyen faktörler doğal ve beşeri olmak üzere ikiye ayrılır.
- Teknoloji ilerledikçe yer seçiminde doğal faktörlerin etkisi azalmış beşeri faktörlerin etkisi artmıştır.

Yerleşme Yeri Seçimini Etkileyen Faktörler

Kara ve Denizlerin Dağılışı

- Denizler yerleşmeye uygun değildir bu sebeple karaların daha fazla yer kapladığı kuzey yarım küre daha fazla yerleşime sahiptir.
- Karaların iç kısımları ulaşımın güç olduğu yerlerdir bu yüzden kıyılara göre dezavantajlıdır.
- Hollanda gibi kara alanı az olan ülkeler denizi doldurarak yerleşim alanı kazanmaya çalışmaktadır.

Su Kaynakları

İnsanların yaşamını sürdürebilmesi için suya gereksinimleri vardır. Bu nedenle yaşayacakları yerin seçiminde su kaynaklarına yakınlık büyük bir önem taşımaktadır

İnsanlar sudan farklı şekillerde yararlanır:

- İçme suyu olarak
- Kullanma suyu olarak
- Tarımda sulama suyu olarak
- Sanayide katkı maddesi olarak
- Hidroelektrik santrallerinde enerji üreterek
- Sanayide ve termik santrallerde soğutmada kullanarak

İklim

- İnsanlar 17 ile 23 derece arasındaki sıcaklıklarda kendilerini konforlu hissederler. Bu sebeple genellikle ılıman bölgelerde yerleşirler.
- Sıcaklığın çok düşük olduğu Grönland'ın iç kesimleri ve Antarktika gibi bölgeler yerleşmenin olmadığı yerlerdir. Bu bölgelerde sıvı halde su bulunmaz ve her yer buzlarla kaplıdır.
- Yağışın az, sıcaklığın fazla olduğu Arizona, Atakama, Kalahari, Sahra, Viktorya, Taklamakan ve Gobi gibi çöller yerleşmenin olmadığı yerlerdir. Bu bölgelerde bazı vahalar dışında su bulunmaz.

Sınavda çıktı!
2014 LYS

Yerleşme Yeri Seçimini Etkileyen Faktörler

Bitki Örtüsü

- Gür yağmur ormanları yüksek ve çok sık bir bitki örtüsü oluştururlar. Ekvatorial iklim ve muson iklimi bölgelerinde bu şekilde gür ormanların bulunduğu alanlar insanlar tarafından yerleşilemeyen yerlerdir. Bu sebeple geniş alanlarda nüfus yoğunluğu çok düşüktür ve günümüzde hala bu ormanların derinliklerinde keşfedilmemiş bazı alanlar bulunmaktadır.
- Amazon ve Kongo havzaları ile Endonezya ve Borneo adalarının iç kesimleri gür ormanlar sebebiyle yerleşmenin görülmediği yerlerdir.

Yeryüzü Şekilleri

- Yüksek dağlar eğim koşulları ve ulaşımın zorluğundan dolayı insanların yerleşim kurmadığı alanlardandır. Bu bölgeler düşük nüfus yoğunluğuna sahiptir ve insan etkinliklerini sınırlayan bir engel teşkil etmektedirler.
- Dağların uzanımı kıyı kesimler ile iç kesimlerin arasındaki ulaşımı etkilediğinden dolayı dağların kıyıya dik olarak uzandığı Ege bölgesi gibi bölgelerde yerleşmeler iç kesimlere doğru düzenli şekilde dağılırken dağların kıyıya paralel uzandığı karadeniz ve akdeniz gibi bölgelerde yerleşmeler kıyıya sıkışmış durumdadır.

Yükselti

- Yükselti sıcaklığı etkilemesi bakımından önemlidir. Yükseklere doğru çıkıldıkça her 200 m'de sıcaklık 1 derece düşer. Sıcaklık ideal şartların altına indiğinde ise yerleşmeleri olumsuz yönde etkiler. Yerleşme üst sınırı ekvator dan kutuplara doğru gittikçe deniz seviyesine yaklaşır.
- Alçak enlemlerde sıcaklık fazla olduğu için deniz seviyesine yakın yerler yerleşim için pek tercih edilmez. Bunun yerine dağların yükseklerinde bulunan daha serin yerlere yerleşilir. Örneğin Etiyopya'nın 2200 m yükseltiye sahip olan başkenti Addis Ababa.
- Yüksek enlemlerde ise sıcaklık düşük olduğu için yerleşme üst sınırı deniz seviyesine yakındır ve bu bölgelerde şehirler genellikle deniz seviyesinde kurulmuşlardır.

Sınavda çıktı!
2014 LYS

Yerleşme Yeri Seçimini Etkileyen Faktörler

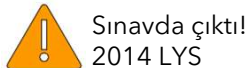
Tarım: İlk yerleşmeler neolitikte tarımın başlaması ile ortaya çıkmıştır. Tarımsal üretim insanların beslenme ihtiyacının karşılanması için kaçınılmaz olduğundan verimli tarım arazileri yerleşmeler için büyük bir çekim noktası olmuşlardır. Tarım arazilerinin bulunmadığı bataklık, ormanlık veya kayalık alanlar yerleşme için uygun değildir. Dünyada: Nil deltası, Türkiye’de: Çukurova, Bafra ve Çarşamba ovası gibi verimli delta ovaları tarımsal üretimin yapıldığı yerleşmelere sahiptirler.

Madencilik: Günümüzden 6 bin yıl önce başlayan kalkerolitik dönemde maden işlenmeye başlamıştır. Bu dönemden itibaren dünyada bulunan ve ekonomik değer taşıyan maden yatakları insanlar için çekim noktası haline gelmiştir. Almanya’da bulunan Essen şehri ile Türkiye’deki Zonguldak sahip olduğu maden yatakları sayesinde büyüyüp gelişerek günümüzdeki konumlarına gelmiştir.

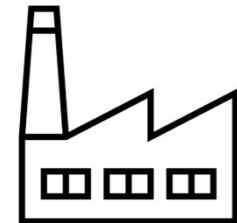
Turizm: «Bacasız sanayi» olarak da nitelendirilen turizm günümüz dünyasının önemli bir gelir kaynağıdır. Bu sebeple turistik değerlere sahip bazı alanlar yerleşmeler için önemli çekim noktaları haline gelmişlerdir. Bu değerler tarihi alanlar, doğal güzellikler veya kumsallar olabilir. Ülkemizde Antalya, Bodrum, Alanya, Didim, Kuşadası, İstanbul, Ürgüp, Safranbolu gibi yerleşmeler önemli turistik değerlere sahiptir ve bu değerler onların gelişmelerinde önemli paya sahiptir.

Ulaşım: Geçmişten günümüze ulaşım şartlarının gelişmiş olduğu yerlerde yerleşmelerin de hızla büyüdüğü gözlemlenmiştir. Boğazlar, geçitler, ticaret yolları, limanlar gibi ulaşım merkezleri yerleşmeler arasında bağ kurduğu gibi onları büyütüp geliştirir. İstanbul, karadeniz ile akdeniz arasında bir boğaz olduğu gibi Asya ile Avrupa arasında da bir köprüdür. Bu sebeple geçmişten günümüze hep önemli olmuştur. Ulaşım şartlarının zor olduğu kıtaların iç kesimlerindeki veya dağların yükseklerindeki şehirler küçük ve az gelişmiş yerleşmelerdir.

Sanayi: Sanayi tesisleri büyük istihdam kaynaklarıdır. Sadece sanayide çalışan binlerce insan ve bu insanların aileleri bile önemli bir yerleşme kurmaya yetecek nüfusa sahipken bir de bu insanların ihtiyaçlarını karşılayan okul, hastane, market, polis, itfaiye, lokanta, kuaför, dişçi gibi kurum ve kuruluşlarla tastamam bir kent oluşur. Dünya’da Tokyo, Türkiye’de ise İzmit gibi kentler sahip oldukları sanayi kuruluşları sayesinde büyüyüp önemli yerleşmeler haline gelmiştir.

Sınavda çıktı!
2014 LYS

Yerleşme Tipleri

- Yerleşmeler, kır yerleşmeleri ve kent yerleşmeleri olmak üzere iki ana gruba ayrılır.
- Bu iki grup arasında tam kesin bir çizgi olmamakla birlikte ülkeden ülkeye ve kültürden kültüre farklı değerlendirmeler yapılmaktadır.
- Kriterler genellikle nüfus miktarı ve uğraşılan ekonomik faaliyetler ile ilgili belirlenmiştir.
- Örneğin 98.000 nüfuslu Ardahan ülkemizde bir şehir olarak sayılırken Japonya 100.000 nüfusun altındaki yerleşmeleri kırsal yerleşme olarak nitelendirmektedir.

Kır Yerleşmeleri

- Yeryüzünde kurulan ilk yerleşmeler köyler ve köy altı yerleşimleri gibi kır yerleşmeleri idi.

- Kır yerleşmeleri dağlar, ovalar, vadi tabanları ve kıyılar gibi farklı konumlarda kurulabilirler.

- Kır yerleşmelerinde ormancılık, bahçecilik, tarla tarımı, balıkçılık ve hayvancılık yapılabilir.

- Kır yerleşmeleri evlerin birbirine göre konumları ele alınarak toplu, çizgisel ve dağınık olmak üzere üç gruba ayrılır.

Yerleşme Dokusu

Dağınık Yerleşmeler

- Evler arasında mesafe fazladır, bazen birkaç km'yi bulabilir.
- Evler tek tek veya gruplar halinde bulunabilir.
- Su sorunu bulunmadığı için insanlar istediği yere yerleşebilmiştir.
- Genellikle yer şekilleri engebelidir, tarım arazileri dar ve parçalıdır.
- Türkiye'de genellikle karadeniz bölgesindeki dağlık alanlarda görülür.

Toplu Yerleşmeler

- Evler bitişik durumdadır.
- Kurak bölgelerde nadir bulunan su kaynaklarının çevresine kurulan yerleşme bu özelliği taşır.
- Daha çok iç anadolu ve güney doğu anadolu gibi düz sahalarda görülürler.

Çizgisel Yerleşmeler

- Deniz kıyısı, akarsu boyu, yol kenarı veya sınır hattı boyunca uzanan yerleşmelerdir.
- Birkaç yolun birleştiği kavşak noktalarında kurulan yerleşmeler yıldız şekline benzer şekilde büyüyebilir.
- Dağların kıyıya paralel uzandığı Akdeniz ve Karadeniz bölgelerinde yaygındır.
- Türkiye genelinde ana yollar çevresinde görülürler.

Mesken Tipleri

- Farklı iklim ve jeolojik özellikler barındıran yerlerde farklı mesken tipleri bulunabilir.
- Genellikle çevrede en kolay bulunan malzemeler yapı malzemesi olarak seçilmiştir.
- Ormanların geniş yer kapladığı bölgelerde genellikle ahşap evler görülür.
- Bitki örtüsünden yoksun kurak ve yarı kurak bölgelerde kerpiç evler görülür.
- Dağlık ve karstik alanlarda ise genellikle taş evler yaygındır.
- Yağış rejimi ve türü de binaların çatılarını etkiler.
  - Yağış almayan yerlerde düz damlar görülür.
  - Yağışlı bölgelerde kiremit çatılar yaygındır.
  - Kar yağışlı bölgelerde ise çatıda karın birikmesini önlemek için daha dik görünümlü çatılar yapılmıştır.

